

Секція 5

ПЕРША ПСИХОЛОГІЧНА ДОПОМОГА: СТРАТЕГІЇ ТА ІНСТРУМЕНТИ

Світлана Заболоцька

кандидат психологічних наук, доцент,
Дрогобицький державний педагогічний
університет імені Івана Франка,
м.Дрогобич, Україна

Svitlana.zabolotska@ukr.net

Тамара Іршак

здобувачка магістерського рівня вищої освіти
спеціальності «Психологія»,
Дрогобицький державний педагогічний
університет імені Івана Франка,
м.Дрогобич, Україна

tamarairsak@gmail.com

ПРОФЕСІЙНА САМОІДЕНТИФІКАЦІЯ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА

Період соціалізації – це етап становлення особистості, що пов'язаний із засвоєнням соціального досвіду, розвитком здатності до самоконтролю та формуванням життєвої позиції. Особлива роль у цьому процесі належить професійній соціалізації, яка в студентські роки реалізується у закладах вищої освіти. Саме тут майбутні фахівці здобувають не лише знання, а й навички конструктивної взаємодії в соціально значущому контексті, формують уявлення про себе як суб'єкта професійної діяльності.

Професійна ідентичність поступово формується в міру переходу особистості від залежності від зовнішніх оцінок до внутрішніх джерел мотивації та саморозвитку. Цей перехід супроводжується підтримкою з боку освітнього

середовища, яке має створювати умови для рефлексії, самопізнання та самостійного вибору професійної траєкторії.

Формування професійної ідентичності можна умовно поділити на три етапи.

Перший етап – адаптаційний (переважно перший рік навчання) – це період входження в нову соціальну роль студента, усвідомлення початкових уявлень про професію, розвиток емоційного ставлення до неї. Цей етап нестабільний, позначений невизначеністю та пошуком себе у професійній сфері.

Другий етап – стабілізаційний – характеризується глибшим усвідомленням суті професійної діяльності, формуванням позитивного ставлення до обраної професії, набуттям впевненості у власних силах. Студент починає ототожнювати себе з професійною роллю, набуває навичок саморегуляції та бачить себе суб'єктом майбутньої діяльності.

Третій етап – етап засвоєння – це період, коли відбувається активне переосмислення майбутньої кар'єри, формулювання професійних цілей і стратегій. На цьому етапі студент оцінює перспективи свого розвитку, готується до виходу на ринок праці та самостійного професійного становлення.

Юнацький вік, у який припадає навчання у ЗВО, є критично важливим періодом для розвитку професійної ідентичності. Це час прийняття ключових рішень, формування особистісних цінностей, настанов та уявлень про себе в контексті майбутньої професії. Заклад вищої освіти відіграє роль соціального інституту, який забезпечує не лише освітню функцію, а й сприяє соціалізації особистості в умовах професійного середовища.

Індивідуальні професійні вподобання є формою прояву «Я-концепції», що визначає вибір професійної траєкторії. Установки, через які особистість сприймає свою майбутню професію, формують професійну Я-концепцію, яка впливає на процес самовизначення та прийняття рішень щодо професійної реалізації.

Сучасний фахівець має бути здатним до творчого мислення, самостійного вирішення складних завдань, постійного оновлення знань і вмінь відповідно до

динаміки професійного середовища. Актуальність безперервного професійного розвитку зростає в умовах стрімких технологічних і соціальних змін.

Професіоналізм базується насамперед на знаннях, проте не зводиться лише до них. Він передбачає готовність до постійного самовдосконалення, адаптації до нових викликів, оновлення професійної сфери відповідно до потреб суспільства. Саме інтелектуальний розвиток і професійна гнучкість формують компетентного, конкурентоспроможного спеціаліста.

Отже, професіогенез – це не лише процес оволодіння професійними знаннями та навичками, а й глибока особистісна трансформація, що охоплює світогляд, ціннісні орієнтації, поведінкові стратегії. Професійна ідентичність у цьому контексті виступає як інтегральний показник особистісного і професійного зростання, що визначає готовність молодої людини до самореалізації в обраній сфері.

Проблема формування професійної ідентичності майбутніх педагогів у закладах вищої освіти залишається надзвичайно актуальною. Часто вступ до ЗВО супроводжується непевністю у виборі спеціальності: абітурієнти подають документи на декілька напрямів, не завжди усвідомлюючи, яка з них їм справді близька. В окремих випадках вибір професії зумовлений зовнішніми факторами — впливом батьків, родинними традиціями, бажанням отримати «популярну» чи «престижну» професію, а не покликанням або внутрішнім переконанням. Як наслідок, у перші роки навчання багато студентів почуваються невпевнено щодо обраного шляху, сумніваються у правильності рішення, що негативно позначається на мотивації до навчання, викликає розчарування і навіть спричиняє зміну спеціальності або відрахування.

Нерідко майбутні фахівці обирають педагогічну спеціальність без належного усвідомлення складності та відповідальності цієї професії. Особливо складною є ситуація, коли у випускника школи немає чіткої візії власного майбутнього, і вибір професії стає формальним, а не осмисленим. У таких випадках формування професійної ідентичності ускладнюється, що своєю чергою може призвести до низької залученості у навчальний процес, байдужості

до професійного становлення й навіть психологічного вигорання ще до початку реальної педагогічної діяльності.

Важливим чинником успішної професійної ідентифікації є реалістичне уявлення студентів про специфіку майбутньої професійної діяльності, а також здатність оцінити власні якості крізь призму вимог до професії. Для педагога це надзвичайно важливо, адже окрім фахових знань, професія вимагає особливих особистісних рис: емпатії, терпимості, психологічної стійкості, здатності до рефлексії, автентичності, емоційної відкритості, гнучкості у спілкуванні з дітьми, батьками та колегами. Тому над розвитком цих рис слід цілеспрямовано працювати ще в процесі навчання у ЗВО.

Однак, однією з ключових проблем сучасної педагогічної освіти є надмірна орієнтація на теоретичну підготовку та засвоєння інформації. Значно менше уваги приділяється розвитку емоційно-ціннісної сфери, смислотворенню, особистісному зростанню студента як майбутнього педагога. Водночас, у реальному педагогічному процесі саме ці компоненти — здатність бачити сенс у своїй діяльності, приймати цінності гуманістичної педагогіки, вміти будувати емоційно насичену взаємодію — стають визначальними.

Ще одна проблема полягає в недостатньому залученні студентів до вирішення реальних професійних ситуацій. Практична підготовка часто має формальний характер, і не завжди забезпечує можливість студентам відчувати себе в ролі педагога, зіткнутись із викликами та суперечностями реальної шкільної практики, навчитися приймати відповідальні рішення.

Висновки. Таким чином, формування професійної ідентичності майбутнього педагога – це не лише процес засвоєння знань, а й глибоке усвідомлення себе у професійній ролі, прийняття цінностей педагогічної діяльності, розвиток особистісних якостей і формування відчуття професійного покликання. З огляду на це, основним завданням закладу вищої освіти має бути створення умов для всебічного професійного становлення студента.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Зливков В. Л. Проблеми особистісної та професійної самоідентифікації в сучасній психології. *Соціальна психологія*. 2012. № 5 (19). С. 128-137.
2. Лукіяничук А. М. Модель розвитку професійної ідентичності майбутніх педагогів. *Проблеми сучасної психології*. Збірник наукових праць К-ПНУ імені Івана Огієнка, Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України / за ред. С.Д. Максименка. Випуск 7. К., 2010. С. 370 – 380.
3. Павлюк М. М. Розвиток професійної ідентичності педагога як чинник попередження дезадаптації школярів. *Проблеми загальної та педагогічної психології*. Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України / За ред. С.Д. Максименка. Т. XI, част. 6. – К., 2009. – С. 318 - 327.
4. Падерно В. В. В. О. Сухомлинський: педагогічна ідентичність. *Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського* : зб. наук. праць. Вип. 1.47 (114). Серія «Педагогічні науки». Миколаїв : МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2014. С. 211–213